

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Перекладено за виданням:
René Barjavel. l'Enchanteur. — Paris: Denoël, 1984.
© Editions DENOEL, 1984

Друкується з дозволу Lester Literary Agency

З французької переклав Петро Тарашук

Рене Баржавель

ЧАРІВНИК

Бардам, казкарям, трубадурам, труверам, поетам, письменникам, що вже дві тисячі років оспівують, переказують і змальовують пригоди суворих і простосердих безстрашних лицарів та їхніх найвродливіших у світі дам, уславлюючи звияги, кохання й чари;

письменникам, співцям, поетам, дослідникам сьогодення, які воскресили героїв Пошуку;

всім мертвим і живим, що надихали мене і сприяли моїй праці, я з захватом і вдячністю присвячую цю книжку

і благаю їх прийняти мене до свого гурту.

Р. Б.

Уже понад тисячу років жив у Бретані чарівник на ймення Мерлін. Він був молодий і гарний, мав веселі пустотливі очі, трохи глузливу усмішку, зграбні руки, поставу танцюриста, безтурботність kota, жвавість ластівки. Час не лишив на ньому сліду, він споконвіку був юним, мов ліс.

Він знався на чарах, проте вдавався до них тільки задля добра або того, що сам вважав за добро, але інколи й помилявся, бо все-таки був людиною, хоч і незвичайною.

Для чоловіків він був другом, що підтримував, поділяв радість і горе й допомагав без міри. І ніколи не підводив.

Для жінок він був мрією. Ті, яким подобались біляві, бачили його із золотавими, випещеними сонцем кучерями, а ті, які полюбляли чорнявих, милувалися його присмерковою чорною шевелюрою. Жінки не закохувались у нього, — то була річ неможлива: адже він видавався надто гарним і недосяжним, мов янгол. Тільки Вівіан кохала Мерліна — собі на щастя, а може, й на лихо, а може, на лихо чи на щастя їм обом; цього ми вже не знаємо, бо на чарах не тямимо.

Усі знали, що без Мерліна годі обійтися, ніхто не хотів розлучатися з ним, усе ж відчуючи, що коли-небудь Чарівник буде змушений піти.

Покидаючи світ людей, Мерлін лишив жалі, що ніколи не загоїлися. Ми вже й не знаємо, за ким тужить наше серце й кого ми ненастанно чекаємо, й лише відчуваємо, що в серці у нас — порожнеча.

Великий білий олень вийшов з кущів глоду, не зворухнувши й найніжнішого цвіту. Оленя мов обсипав ясний білий сніг, а його роги, поки він переходив галявину, похитувалися, наче щогли з вітрилами.

Мерлін любив прибирати такої подобі, коли ходив до лісу. Він безгучно зупинився на початку стежини, що вела до джерела Око, названого так через те, що погожої днини на поверхні вимитого водою озерця відбивалося небо, і тоді пісок та камінчики на дні мов щезали, а озерце скидалося на велике блакитне око, затінене віями м'яти й незабудок.

В озері купалась білява гола дівчинка. Олень побачив її крізь листя. Була вона дуже юна — мала років дванадцять, а може, тринадцять. Зайшовши по коліна, дівчинка пригорщами зачерпувала воду і обливалася. Сміялася, щоб не здригатися від холоду, зойкала, наспівувала уривки мелодій. В її коротких косах, що танцювали навколо голови, і в перлинках води, які котилися рожево-золотою шкірою, вигравало сонце. Від холодної води її груденята, що мали от-от закруглитись, випнулися гостренькими пагорками. Коли дівчинка сміялася, її зуби білили, мов розкушені мигдалеві горішки. Довгасті стегна вже не були худими пагонами дівчинки-підлітка, але ще й не стали налитим і вигнутим гіллям дівочого тіла. То був витончений ескіз, майбутні обіцянки, що будуть колись виконані: її рухи й ледве помітні вигини провіщали довершеність найбільшого шедевра творіння: тіла, яке дав Господь жінці, зробивши її власноруч зі шматка чоловіка.

Разом з дівчинкою сміялося й джерело, засипало їй ноги холодним піском, пускало бульбашки між пальцями ніг. Золотаво-зелена саламандра, що крутилася коло кісточок дівчинки, вилізла з води й показала їй язика. Дроздиha, бура, немов кора, вместилася їй на голову й заспівала, мов справжній дрізд. Тонкі дівочі руки танцювали у воді та сонячному промінні, наче дві квітки під вітром.

У грудях білого оленя затріпотіло Мерлінове серце. Він знав, що вже ніколи не побачить дівчинку такою, якою вона постала цієї миті. Завтра, ба навіть наступної миті вона буде вже інша. То була краса, яка краяла серце і мінялась так швидко, що її ніколи не можна відшукати. Згодом, на згадку про зустріч, Мерлін створив троянду, барви й форми якої мінялися щохвилини і яка цвіла лише день. Її ще й тепер вирощують в Англії. Англійці назвали її «*Yesterday*», учорашній день... Адже її теперішнє — вже минуле.

Ліс мовчав, чувся тільки пташиний щебет, жебоніло джерельце, наспівувала дівчинка, гомоніло листя та гілля, ніжачись в обіймах теплого повітря. До лісу не долинали жодного звуку гамірливої битви, що точилася на рівнині коло Кароеза. Мерлін пішов звідти, коли почали перемагати оборонці цього містечка, — отже, в ньому вже не було потреби. Батьків голос попередив його, що на короля Артура чигає нова небезпека. Скрипучий і, як і завжди, глузливий голос озвався в його голові під час битви:

— Мій бідолашний недоумку, ти допомагаєш цьому юному дурникові воювати з сенами, роменами й алеманами, але ворог, що чекає коло Ока, набагато небезпечніший для нього...

Голос замовк, і забрязкав, мов залізничка, сміх. Мерлін миттю перенісся до лісу, щоб побачити невідомого ворога, який підняв руку на молодого короля Артура. Але, побачивши чарівну дитину, збагнув, що саме йому батько наставив цю пастку — найпідступнішу з усіх, наставлених досі. Мерлін потрапив до неї зненацька і тепер запитував себе, чи зможе він бодай коли-небудь вибратися з неї.

Батьком Мерліна був Диявол.

Мерлін — Боже створіння і служив тільки Богові, але породив його Диявол, що знов і знов одчайдушно намагався приборати сина до своїх рук. Він користався з кожної нагоди, яка тільки траплялася йому, щоб занапастити Мерліна. А коли не траплялося ніяких, створював їх сам.

Не Диявол створив ту дівчину, але він спланував її зустріч із Мерліном і, безперечно, з Артуром. Чарівникові закортіло дізнатися, хто вона, і ту ж мить він дізнався. То була Вівіан, донька дрібного й майже безземельного шляхтича, що був, проте, родовитий і походив від самої Діани, якій колись належав той ліс. У жилах Вівіан, у її свіжій, сліпучій невинності відчувалися кров і могутність стародавньої лісової богині, що вже покинула цей світ. Якщо Артур захопиться цією чарівною дитиною, він стане пропащим для Грааля...

Мерлін почав опікуватися долею Артура ще до його народження. Він прагнув, щоб той став найкращим лицарем світу, здатним відшукати Грааль, без якого люди не мали щастя. Мерлін якомога допомагав Артурові. Допомога, щоправда, полягала не так в усуванні перешкод на шляху Артура, як у створенні дедалі більших перешкод, щоб король, долаючи їх, набував сили та величі. Цей юнак був сміливий, щирий, веселий і приязний, у битвах не знав ненависті, хоч був дужий, мов іспанський бугай, і ще ніхто ніколи не переміг його. Того ранку він здолав ватажка роменів Понса Антуана: простромив його списом, до половини загнавши ратище в груди. А мечем прорубав криваву дорогу до ватажка алеманів герцога Фроля, що, лишившись без вояків, які, рятуючи шкуру, пустилися навтьоки, теж завернув коня й утік з бойовища.

Через три дні Артурові мало виповнитися сімнадцять років. У шістнадцять він зійшов на трон Логрійського королівства. Артур переміг найдужчих і найспритніших лицарів, розбив найзавзятіших військових ватажків. Настала пора залучити його до Пошуку. Мерлін бачив лише один спосіб перешкодити Вівіан і Дияволу занапастити Артура.

Бретань — це південна частина землі, яку сьогодні називають Англією; крім того, ще й найбільший острів — Ірландія, — що, мов батько, породив безліч дрібніших острівців, а також французька Бретань, яку називали тоді Малою Бретанню.

Лицарі, королі, війська й завойовники перебиралися з однієї Бретані в іншу на великих і малих суднах. Інколи прибував чи відпливав корабель без весел і вітрил, що плавав річками та в океанських просторах, возячи живих, а часом і мертвих лицарів або навіть вогненного меча.

Мерлін жив в усіх трьох Бретанях водночас. Здається, він народився в Ірландії чи навіть в Уельсі, але є й підстави гадати, що він родом з Арморіку, тобто французької Бретані. Це не має ніякого значення, бо Мерлін був усюди, де мав бути.

Спершу він жив із друїдами, а може, ще й до друїдів, із людьми, назва яких за довгі віки затерлась і зникла. Після друїдів він заприятелював з християнськими ченцями, а згодом сам поклав край своєму життю поміж нас, коли нарешті скінчився Пошук, який він колись розпочав і скількимога спрямовував його.

Чутки, які дійшли до нас із бозна-колишніх часів, дають підстави гадати, що перед Пошуком, до якого взялися лицарі Круглого Столу, Мерлін уже не раз посилав людей шукати Грааль. Хоча ніхто не знав, що міститься в тій чаші, люди все-таки були впевнені, що, зрікшись її, вони втратять радість існування, вже не знатимуть, хто вони і навіщо живуть у цьому світі. Адже вони перестануть бути живими і просто животітимуть.

І тоді якийсь пророк або чарівник надихає людей на пошуки втраченого скарбу. Але знайти той скарб украй важко, і, поки його немає, земля і небо насилатимуть лиха на людей.

Битва почалася, коли вже добре розвидніло. Фроль, герцог Алеманський, Понс Антуан, ватажок роменів, і Клодас, король Пустельного Краю, навіть не сумнівалися, що легко здобудуть маленьке укріплене містечко — останню фортецю старого Леодагана, кармелідського короля, в якого вони загарбали всі землі. Їхні об'єднані війська заповнили всю рівнину на захід від Кароеза. А за мурами міста на подвір'ях і вулицях отаборилися з кабанамі і птицею — добром, яке можна гнати перед собою, — селяни, повтікавши від завойовників. Леодаганове військо чекало битви на майданчику перед замком. Оборонців було вдсятеро менше, ніж напасників, — зате вони повнилися відвагою і не боялися смерті.

Коло брами, нетерпляче б'ючи копитом землю, скупчилися коні сорока одного вершника, що приїхали лише три дні тому. На чолі їх виступав Артур, якого ще ніхто не знав у Кармелідії. Він просив дозволу ввійти до міста і представитись королю. Від ім'я всіх лицарів він запропонував королю поміч і присягнув битися до останньої краплі крові — за умови, що їх не питатимуть, хто вони.

Старий король, глянувши на чесні обличчя лицарів, погодився. Проте не покладав великих надій на жменьку воїнів, найстаршому з яких навряд чи було двадцять років.

Якби сивий король знав, хто прийшов допомогти йому, його серце звеселилося б, бо то був цвіт молоді Бретані, самі королі й королевичі, які прийшли боронити його тільки тому, що йому загрожувала небезпека. Саме Мерлін повчав їх, що вони повинні уславитись не родом, а звитягами.

Не знати й звідки Мерлін знову з'явився серед лицарів, коли встало сонце і долину, де мало пролитося стільки крові, зачервонила вранішня зоря. Вбраний у зелені шати, з головою, прикрашеною листям падуба, Чарівник гарцював на чорному, мов сажа, арабському румакові. Був без зброї, не мав залізного обладунку, проте вимахував шовковою, гаптованою золотом короговою, на якій вивергав полум'я двохвостий вишитий зелений дракон.

Артур, його родичі й друзі — Говен, Агравен, Гаеріе, Галесен, Бан і Боор, Гереє, Сагремор та решта — радісно привітали Мерліна, що, й собі усміхнувшись, мовив їм:

— Ну, тепер ви покажете, чого варті! Вперед!

Махнув короговою за місто, брама розчахнулася, аж задвигтіли мури, і сорок один вершник, прикрившись щитами й піднявши списи, учвал помчали на ворога.

Артура захищала кольчуга, яку виготовив найвправніший зброяр Бретані. Його побратими здебільшого повбирались у шкіряні каптани, вкриті невеличкими сталевими або бронзовими бляшками, що накладались одна на одну і скидалися на риб'ячу луску. Коли вершники мчали, бляшки піднімалися, опускалися, бились одна об одну, й навколо розлягався страхотливий залізний брязкіт. Сорок один лицар, мов спис, летіли до війська, що стояло на рівнині.

Три королі-загарбники, побачивши ту жменьку людей, зареготали й підняли свої корогви, даючи знак почати битву.

Мерлін підніс до вуст вербового свисточка, що висів у нього на шиї, і свиснув. Його приятель вітер, завиваючи, відповів йому:

— Чого тобі ще треба? Я сплю!..

— Прокидайся, барило! — знову свиснув Мерлін. — Надувайся! Роздимайся! Дуй! Дми!

Вітер підвівся, забурчав, завив, заревів, здибився, покотився рівниною, піднімаючи камінці та порох, хапаючи оберемки сіна, заблуканих курей, покрівлі жалюгідних халуп, і кинувся на військо, одразу засліпивши його. А за ним, опустивши списи й колючи ворогів, налетіли, мов буря, Артурові лицарі.

За ними, розділившись на два загони, мчало Леодаганове військо, перший загін очолив король, другий — його сенешаль Клеодаліс. Обидва загони й собі люто наскочили на ворога. У хмарах куряви Мерлінів дракон став завбільшки в корову і, вивергаючи полум'я, попалив ворожі корогви.

Жінки, дівчата й діти, піднявшись на міські мури, щоб стежити за битвою, від якої залежала їхня доля, спершу не бачили нічого, крім рухливих вихорів туману, сповненого брязкотом зброї, зойками посічених і простромлених ворогів, несамовитим кінським іржанням. Згодом, протяжно зітхнувши, вітер угамувався, і над бойовищем заясніло сонце. Центр рівнини, де зіткнулися війська, вкривали тіла забитих і поранених людей та коней. Навколо точилися сотні дрібних сутичок. Лицарі, що не втримались у сідлі, билися пішими.

Ґвеневра, наймолодша Леодаганова донька, з тривогою намагалася розпізнати батькову постать, боячись побачити його серед убитих. Але, впізнавши батькову золотаво-червону мідну кольчугу, скрикнула з радощів і страху водночас. Старий король бився, мов лев, супроти цілого гурту ворогів.

Він, напевне б, загинув, якби на поміч йому, мов блискавка, не примчали три лицарі, що їх попередив Мерлін. То були три юні королі: Артур, король логрійський, Боор, король ганський і Бан з Беноїку. Вони пробілилися крізь лави ворогів, наче женці з серпами, і Ґвеневра на високому мурі з радощів заплескала в долоні.

Доки тривала битва, Ґвеневра не спускала ока з лицаря в кольчuzі, що відвагою перевершував усіх. Саме він зі своїм товариством визначав долю битви. Пополудні Понса Антуана вже вбили, Клодас із рештками війська Пустельного Краю й розбиті, розпорошені алемани втекли на південь, а герцог Фроль, показавши оборонцям спину, чвалом утік до лісу. Ґвеневра бачила, як, сівши на свіжого коня, Артур (хоча його ім'я вона ще не знала) помчав за ним навздогін і шез у лісовій гушавині.

Щойно з'явившись на світ у райському саду, не маючи ні одягу, ні сорому, Єва побачила біля себе простертого Адама, який ще не прочнувся: Господь прислав чоловіка, щоб розчахнути йому груди, витягти ребро і зробити з тієї кістки йому подругу. Рана ще не затяглася і кривавила. Схопивши жменю глини, Єва зліпила чашу й збрала Адамову кров. Коли чаша наповнилась, рана закрилася. Глина була з райського саду — та сама, з якої Господь зробив першого чоловіка.

Та чаша і є чашею Грааля. Єва, щаслива у своєму незнанні, використовувала її як миску, набираючи свіжої води з джерела або збираючи вишні, мигдаль, малину й кульбабу. І, звичайно, яблука...

Коли Адам і Єва покидали райський сад, Єва забрала й чашу, але янгол, поставлений волею Господа коло брами, щоб люди не могли повернутися до раю, вогненним мечем ударив чашу, і вона розпалася на сім черепків, які розлетілися навсібіч.

Проминули роки, черепки з'єдналися між собою, і чашею знову можна було скористатися. В архівах людської історії є чимало прогалин. А втім, якщо пильно дослідити наявні матеріали, можна простежити, як та чаша мандрувала світом. З нею завжди пов'язані кров і рани — страждання та горе світу, — але вона ж їх і гоїть.

Була ця чаша і в Ісуса. Він скористався нею на весіллі в Кані, обернувши воду у вино. Саме її пропонував він учням на таємній вечері, кажучи: «Пийте, ось кров моя». Саме в цю чашу Йосиф Ариматійський зібрав Ісусову кров, коли Сина Божого, що страждав на хресті, поранили списом. Утікаючи від переслідувань, Йосиф Ариматійський, пригортаючи неоціненну чашу до грудей, з усією своєю родиною дістався на берег океану, але не міг рухатись далі, бо не мав корабля.

Тоді він простелив на воді свою сорочку — і вона не втопилася. Запросив батька зійти на неї, — старий сміло ступив уперед, — а сорочка навіть не прогнулася. Його мати, дружина, сини, доньки, брати, сестри, небожі та небоги — всі перейшли на сорочку, яка, звісно, стала вже чималенька, бо родина налічувала сто п'ятдесят душ. Йосиф із чашею зайшов останнім. А сорочка попливла, невдовзі приставши до берега, де трохи поодаль височів замок. Отак Грааль прибув до Бретані.

Чашу, правда, ніхто не вітав, і Йосиф, а згодом його нащадки замкнули її у Звитяжному Замку. Одним із нащадків-охоронців був Кровоточивий король, що стікав кров'ю від рани на стегні, яка стала наслідком його блюзнірської цікавості; довгі віки він не міг ані одужати, ані вмерти.

Герцог Фроль був справжнім велетнем. У сажень заввишки, він важив мало не десять пудів, а його каптан укривали залізні пластини завтовшки в палець; їздив він на дужому й лютому огирі, що мав назву Вольк. Ані людина, ані тварина ще не втомилися. Фроль не тікав, а просто поїхав. Озброєний півгудовою мідною булавою і мечем Марміадуазом, він порубав або порозкидав усіх своїх супротивників. Але його власні вояки не могли до нього дорівнятися. Майже ніхто з них не врятував собі життя. Діставшись лісу, Фроль пустив коня клусом. Артур, чвалуючи, догнав його дуже швидко. Почувши, що його наздоганяють, Фроль зупинився і обернувся, радіючи, що йому пощастить убити ще одного, — а може, й не одного, — ворога.

Він упізнав лицаря, що побив стільки його вояцтва і вбив Понса Антуана. Фроль аж зарум'янився з утіхи, що нарешті таки помститься.

Артур підїхав, і два вершники, ставши за кілька кроків один від одного, мірялися поглядами. На Фролі був скутий з одного шматка заліза загострений спереду шолом, з якого могло б напитися троє коней. Його довге, густе й пряме попелясте волосся змішувалося з пишною бородою, в якій де-не-де видніли сиві пасма й криваві плями. Правою рукою він стискав руків'я мідної булави, а лівою підняв перед собою щита, вирізаного зі спини африканського слона, страхітливого звіра, в якого замість носа хвіст, а шкура твердіша за камінь.

Артур давно вже загубив свого шолома. Його золотаві кучері мов світилися навколо голови, на підборідді тільки-но засіялась юнацька борідка, зате постать була вже чоловіча, а м'язи наче залізні. Побачивши, що в алемана немає списа, Артур, віджбурнувши і свого, вихопив меч Ескалібур, добряче вже натруджений від самого ранку.

— Хто ти? — озвався Фроль. — Скажи мені своє ім'я, щоб я написав його на твоїй могилі!

— Я — син Утера Пандрагона, — крикнув Артур, — і на твоїй могилі посію коноплю: побожній душі цього досить.

— Га-га! То це ти малий король Артур? Гаразд, королювати тобі недовго!

Махнувши булавою, Фроль кинувся на Артура. Артурів меч перетяв руків'я, булава закрутилась і впала. Але, падаючи, зачепила голову юного короля й вирвала разом із волоссям клопоть шкіри; череп тріснув.

Артур струснув головою, наче його вкусила оса, і вдарив удруге, Фроль навіть не встиг дістати меча з піхов. Ескалібур пробив слоновий щит, вибив алеманові праве око, стесав йому щоку до зубів, розтяв плече й перебив

кістку, а вертаючи назад, відтяв вухо коневі Вольку. Фролева правиця розтиснулася, меч випав, а величезний огир, заіржавши з несподіванки та болю, здибився й поніс, щезнувши в лісі разом із вершником, що ревів, мов бугай.

Настали тиша і мир. Артур уклав меча в піхви й помацав рукою голову: рукавом кольчуги потекла кров. Артур клітнув очима: в траві щось блиснуло. Коли він широко розплющив повіки, там блищало й далі. Артур аж зойкнув з радощів, здогадавшись, що то: на землі горіло лезо Марміадуаза...

Артур спішився, вхопив славетного меча, підняв його й помахав високим кроном дерев, славлячи Господа й дякуючи йому. Руків'я меча було зроблене з кістки дракона, що стеріг Золоте руно. Ясон убив дракона, проте руків'я його меча зламалось, і він зробив нове з кістки того химерного звіра, — з кістки, що була в його серці й надавала йому сміливості та люті.

Артур скочив на коня, витяг із піхов Ескалібура й показав мечі один одному, щоб вони познайомилися, потоваришували і ніколи не билися між собою. Тримаючи в кожній руці меча, він сміявся від щастя. А його шиєю текла з голови гаряча кров. Ліс навколо чомусь закрутився, кінь захитався, мов корабель, у вухах почулися дивні звуки. Артур уже не знав, де він.

Спраглий кінь, зачувши воду, пішов уперед.

Вівіан, обсихаючи на сонці, простяглася на траві коло джерела й одразу, немов немовля, заснула. Білий олень, боячись розбудити її, затамував віддих, його ноги вже ніби й не торкалися землі. Вівіан, коли заплющувала очі, цнотливо прикрила низ живота долонею правої руки, а невисокі груди — лівою рукою. Та коли заснула, руки сповзли, тепер їхні милі згини свідчили тільки про намір.

Мерлін, нетямлячись від захвату, примостив на верхівки її груденят дві ромашки, на очі поклав стеблинку м'яти, на уста — ягідку терену, а до пелюсток напіврозкритої й немов усміхненої троянди внизу живота притулив сплячого снігура. Якусь хвилину милувався дівчиною, потім усміхнувся й прибрав ті всі вигадки: вона не потребувала ніяких прикрас. Вівіан була досконаліша й за квітку, й за пташку і така сама гола та невинна, як і вони. Мерлін подякував Богові, що Вівіан така довершена з-поміж усіх його гарних створінь: адже саме їй, напевне, судилося змінити його долю. Він уже збирався навіяти дівчині один з тих чудових снів, після яких прокидаєшся і життя видається легким та приємним, як раптом у лісовій гушавині почулася важка ступа Артурового коня.

Олень скам'янів і затих. Не годиться, щоб Вівіан злякалася і втекла. Їй слід витримати це випробування, а разом з нею — й Артурові, а разом з ними — й Мерлінові. Якогога лагідніше він прогнав сон з її тіла.

Вівіан потягнулася, позіхнула, вдоволено засміялася і, миттю підвівшись, зойкнула. З-поміж кущів безгучно випливала химерна проява: піднявши руки і тримаючи в кожній меча догори вістрям, на високому гнідому коні їхав лицар із золотавим, поплямованим кров'ю волоссям.

Вівіан хотіла схопити одержу, яка лежала в траві за кілька кроків, і чимдалі втекти від страхітливої примари, ще страшнішою тим, що той вершник міг виявитись аж ніяк не примарою, а водночас їй кортіло подивитися, що буде далі. Цікавість переважила страх, обидва почуття мов прикували дівчину до землі, але все-таки вона встигла соромливо затулитися руками.

Юному королеві здавалося, ніби все навкруги повиває червонястий туман. І в цьому тумані він побачив небесне створіння, що, прикипівши до землі, розглядало його.

Чи справді це янгол, чи, може, демон у янгольській подобі? Артур затиснув Марміадуаз зубами, взяв Ескалібур за лезо, а гарду, що разом з руків'ям утворювала хрест, простяг до видива. Видиво не зникло. Здається, воно заспокоїлось і всміхнулося.

Кінь нахилився до води. Артур, що й так уже був затуманений, знепритомнів. Ковзнувши по шиї румака й забрязкотівши залізом, він упав до ніг Вівіан, голова його занурилась у воду. Вівіан збагнула: якщо він досі не помер, то зараз утопиться. Схопила лицаря за руку і, тягнучи з усієї сили, впираючись п'ятами в траву, насилу здужала витягти його, щоб обличчя вже не лежало у воді. Потім квапливо вдягнулася й побігла до батькового замку гукати на поміч.

Ще на початку битви Артура поранили списом, що, роздерши кілька вічок кольчуги, дістав до тіла й ковзнув по ребру, проборознивши довгу, проте неглибоку рану. Битись вона не заважала, але тепер відкрилася знову, і юний король утрачав свою буйну кров з ран на голові й на тілі. Він потребував негайної допомоги.

Мерлін вирішив зупинити Вівіан у дорозі. Поранений від цього не знав би ніякої шкоди, бо Мерлін zarazом зупинив би й час.

Тільки-но побачивши Вівіан, він уже знав, чим вона може стати для Артура на шляху до Грааля — перешкодою, вищою за Сенські гори, що вершинами дряпали підосви ніг святого Петра коло райської брами.

Мерлін не міг відвернути Артура від Вівіан, — адже вона становила частку його шляху, — зате міг спробувати відвернути Вівіан від

Артура, не дати їй захохатись у нього через ту материнську ніжність, яку відчувають навіть найменші дівчатка, коли їм доводиться доглядати поранених — таких кволих, що й подбати про себе не годні. Щоб цього не трапилось і Вівіан не захотіла потім увійти в Артурове життя і щоб Артур чимшвидше забув цю незначну пригоду, серце дівчинки, поки вона ще не схилилась уперше над пораненим, слід наповнити іншим почуттям. Отож Мерлін вирішив показатися їй таким, яким ще ніхто — навіть король Артур — ніколи його не бачив. Звичайно, крім матері. Показатись у своїй справжній подобі. Таким, як є.

Вівіан, легша за кізоньку, знай бігла та бігла. З низенької травиці на стежці визирали біленькі оченята ромашок і жовті квіти дикого салату, який у Великій Бретані називають *dandelion*, а біля Луари — *pissenlit*, хоча це та сама квітка — кульбаба. І раптом просто перед собою Вівіан побачила блакитне дерево. Насправді воно було зелене, але та зелень видавалася блакитною. Дерево росло коло самої стежки, на Мулячім перехресті, на тому самому місці, де мав рости кущик дроку, що виріс, коли Вівіан ще й на світі не було, а тиждень тому зацвів. А втім, Вівіан таки відчула в повітрі його запах. Пахощі дроку збереглися, а самого куща не стало. Замість нього височіло незнане дерево — таке високе, що дістало б і до покрівлі батькового замку.

Під деревом, недбало зіпершись на стовбур і зичливо поглядаючи на неї, стояв убраний, мов принц, молодий парубок і тішився збентеженням дівчини.

— Не бійся, Вівіан, — промовив він.

Голос був густий і приємний, і дівоче серце розм'якло.

— А я й не боюся! — заперечила Вівіан. Їй було надто цікаво, щоб боїтись. Крім того, її батько — сеньйор, дарма що державка його невелика. Дівчинка змалку звикла поводитись нескуто, а ліс, озерце, птахи і квіти завжди казали їй, що світ повен несподіваних див. Задля чемності Вівіан, узявшись пучками за край білої, мов молоко, лляної сорочки, легенько вклонилась, а випроставшись, запитала:

— Що це за дерево таке гарне?

— Кедр, — відповів Мерлін. — Я попросив його прийти зі східних країв, де він росте, щоб ти подивилась, який він, і знала: коли згодом побачиш його де-небудь, то і я буду поряд.

— Як це він прийшов? І як він може бути десь-інде, якщо росте тут?

— А ось так, — мовив Мерлін, піднявши ліву руку й кивнувши мізинцем дереву. Кедр миттю перескочив стежку, а вогненний дрік знову цвів на своєму старому місці. Вівіан од захвату аж у долоні заплескала.

— Ой! Таж ти Чарівник! — зойкнула дівчинка.

— Атож, — погодився Мерлін.

Вівіан ураз забула, куди вона бігла і що в озерці лежить поранений лицар. Адже була ще дитина, а встояти перед чарами дитині несила. Адже вже ставала жінкою, а жодна жінка не могла бути байдужа до краси Мерліна — найвродливішого з-поміж усіх гарних, квітучих молодістю, красою й силою чоловіків на світі.

Мерлін був у довгому вбранні з китайського шовку, — такої ж барви, як і серцевинки ромашок, — усяному гаптованим золотом листям паду-ба, прикрашеному на заг'ястках і шиї золотими стрічками. Важкі зборки вбрання, які спадали до самої землі й з-під яких визирали пальці босої ноги, підтримував широкий, недбало пов'язаний пояс зеленого шовку. Пасма кучерявого волосся, змішуючись, але не зливаючись, мінилися усіма барвами — від ніжно-каштанової до сліпучо-білої. На голові видніла маленька золота корона, оздоблена зеленими самоцвітами, хвилі волосся, вибиваючись із-під неї, закривали вуха й половину лоба. Зелені великі очі були ясні та усміхнені, брови — тонкі й виразні, вії — майже чорні і дуже довгі. Вуста — не малі й не великі — він мав мов намальовані, і то такі свіжі й червоні, ніби вони ніколи не знали ані спраги, ані негоди.

Вівіан у захваті молитовно з'єднала руки:

— Який ти гарний! Торік мій батько бачив тебе, він ходив до тебе за порадою до Броселіандського лісу, в нас тоді чомусь здихали корови. Але він казав, що ти старий сивий дід і сидиш зверху на яблуні!

— Кожен бачить мене по-своєму.

— А я йому й кажу: «Сидить на яблуні, а не зверху на яблуні!» — та батько заперечив: «Ні, таки зверху на яблуні!»

— Точнісінько так, — кивнув Мерлін.

— Як це можна сидіти зверху на яблуні?

Мерлін засміявся.

— Бачиш, та яблуня трохи незвичайна. Я пристосовуюсь до неї, а вона до мене. То моя подруга.

— Ой! А ти мені покажеш, як це робиться?

— Атож, якщо хочеш...

— А я зможу так сісти?

— Можливо...

Почувши обіцянку, Вівіан легенько кивнула головою і споважніла. Зазирнула йому у вічі, придивилася до волосся, до вуст і стиха проказала:

— Ти гарніший навіть за мого батька, гарніший, ніж поранений лицар, ти найгарніший у світі!.. — І, знову молитовно склавши руки, додала: — Мабуть, я не забуду тебе ніколи...

— Якраз цього я й сам боюся, — мовив, теж споважнівши, Мерлін. — І водночас сподіваюся на це...

Тепер він знав, що йому можна не боятися за Артура, зате ще й як треба боятися за себе. В душі Мерліна народжувалося щось дивне й несказанне, попереду його чекали великі здобутки і не менші втрати.

— Ну, а як там ваші корови? — запитав Мерлін.

— Уже не дохнуть.

— Тут і чаклувати не треба. Слід лише не давати їм мокрої люцерни. Ваші пастухи мали б знати про це.

Та Вівіан не слухала.

— Ой, навчи мене якихось чарів! — попросила вона.

— Яких іще чарів? Я не знаю ніяких «чарів»! Я маю тільки силу, якою обдарував мене мій чорний батечко. Але передати її я не можу нікому.

— Ет!.. Ти не хочеш.

— Ні! Я не можу... Та якщо ти... Зараз гляну... Дай мені свої руки.

Довгими, немов виточеними пальцями Мерлін обхопив тонкі й гарні дитячі руки, що дуже скидалися на його власні, тільки були трохи менші, і обоє нараз відчули, як через їхні долоні щось з'єдналося, перейшло від одного до другого й лишилося в них обох, наповнивши кожного.

— Що ти зробив мені? — приголомшено запитала Вівіан.

— Власне я нічого, — лагідно відповів Мерлін. — Іноді стається й те, чого не хочеш...

Мерлін знав, що поєднати їх приходив його батько, але не почувався окраденим: він сам, з власної волі заволодів і пожертвував. Тепер уже не можна відступити. Єдиний вихід, і для нього, й для неї, — тільки вперед.

Мерлін вирівняв маленькі долоні Вівіан, і на них усьому блакитному небу розкрилося її серце. Він навіть не придивлявся до ліній на долонях, бо вже знав усе, про що вони кажуть.

— Тобі не потрібна моя сила, — мовив він. — Ти маєш свою, вона дісталася тобі від Діани, твоєї праматері, й ця сила бринить у твоїх жилах.

— Справді? — в захваті запитала Вівіан.

— Так.

— Але чому я не можу... чому я нічого не можу?

— Чого ти не можеш?

— Усього!.. Літати! Обернути дерево в річку! Побачити лицарський рій у криниці! Я не можу!.. Не можу!..

Розсердившись, Вівіан висмикнула руки з Мерлінових пальців і, безладно вимахуючи руками, затупала ногами.

— Угамуйся, — заспокоював її Мерлін. — Силу ти маєш, але, щоб вона корилися тобі, ти повинна знати назву й прикмети кожної з тих малих сил, з яких вона складається. Як вони скоряться тобі, якщо ти не можеш навіть назвати їх?

— Таж я не знаю їх! — у відчаї застогнала Вівіан.

— А я їх назву тобі.

— Ти їх знаєш?

— Ще б пак!

— Ох, кажи швидше! Назви мені їх! Навчи мене всього! Цієї ж миті!

— Ні, — заперечив Мерлін. — Потрібен час, а тобі треба зміцніти... Якщо спробуєш скористатися з деяких сил тепер, не ти їх, а вони тебе опанують і використають... Я назву тобі тільки одну, вона цілком безпечна. Слухай і повторюй...

Мерлін проказав слово з однієї давньої мови і змусив дівчинку кілька хвилин повторювати його. Вимовити його було дуже важко. Вівіан мала одночасно говорити, дути й навіть трохи свистіти. Звучало воно десь так: «Сфсульсфсулі...» Ні, написати його не можна.

— Добре! Дуже добре! — усміхаючись, хвалив Мерлін. Майже так, як треба. Вона зрозуміє! А тепер прокажи його, торкнувшись водночас носа й підборіддя. Ось так.

— І що тоді станеться?

— Побачиш! Ну!

Пучкою вказивного пальця Вівіан торкнулася носа, великим пальцем — підборіддя й проказала-свиснула-дмухнула: «Сфсульсфсулі...»

У повітрі нараз з'явилися один, два, п'ять, двадцять, а далі вже цілий рій барвистих, ніколи навіть в уяві не бачених птахів, що, вишукані та яскраві, цвірінькали, співали й кружляли навколо Вівіан, а в траві вирости й розквітли весняні квіти всіх близьких і далеких земель, усюди тріпотіли метелики.

— Ох!.. Ох!.. Ох!..

Вівіан більше їй вимовити нічого не могла, її затопила радість від того, що вона бачить, і того, що вона відчувала в усьому своєму тілі, сповненому, здається, вщерть співучим пташиним пурханням.

Вівіан кинулася до Мерліна, обхопила його руками, стала навшпиньки для поцілунку.

— Дякую! Дякую!

Так само жваво відскочила від нього, зняла руки вгору, і птахи, що пурхали довкола, барвистим букетом посідали їй на долоні.

— Мені нема чого дякувати, — мовив Мерлін. — Це все було в тобі. Коли захочеш припинити, скажи собі подумки «Годі!», і все скінчиться.

Дівчинка сказала, і закрилися квіти, згорнули крила метелики, стали склисто-прозорими і немов розчинились у повітрі птахи, за мить усе зблідло і щезло.

— Це просто забавка, — пояснив Мерлін. — Але тобі, дарма що ти надто тендітна, треба назвати ще одну з твоїх сил, набагато могутнішу їй важливішу, і ти повинна одразу скористатися нею. Це виснажить тебе, крім того, є їй небезпека. Річ у тому, що є людина, якій потрібна твоя опіка...

Спинений час знову побіг уперед, знову заструмувала кров з розбитої голови короля Артура і його роздертого боку. Вівіан стала навколішки коло лицаря й провела руками над ранами, промовляючи давнє слово.

Кров зупинилася, рани закрились, тріснута кістка зрослася, волосся відросло. Щезли плями крові з трави, знову засиніло озерце. Артур, навіть не розплющивши очі, ліг горілиць, полегшено зітхнув і заснув.

Вівіан затремтіла. Вона почувалася, мов спорожніла торба. Впала на Артурове тіло і, насилу сповзши, лягла поряд і теж заснула. Кінь тим часом скубав м'яку травицю.

Артур майже одразу їй прокинувся. Вся його сила відновилася, він почувався не менш бадьорим, ніж уранці. Підвівся і, нічого не пам'ятаючи їй не розуміючи, почав роздивлятися. Що він тут робить? Як він тут опинився? Що це за дівчинка заснула на траві? Артур схилився до неї, побачив, що вона дуже гарна і вкрай знесилена, і йому закортіло взяти їй на руки, колисати їй пестити ніжними словами.

Аж тут збоку щось блиснуло. Артур, повернувши голову, побачив на піщаному дні озерця два мечі, що ніби чекали на нього. Один з них полискував. Він упізнав його і зразу пригадав двобій із велетнем. Спершу радісно засміявся, а потім споважнів. Де ж точилася битва? Що сталося, поки він спав з утоми і боягузтва?

Артур занурив руки у воду, взяв обидва мечі, поцілував їхні холодні леза, скочив на коня й одразу пустився вчвал.

Кедр коло Мерліна почервонів і здригнувся. На цілу милю довкола з писком пощезали птахи.

— Га-га-га! — загоготав Диявол. — Думай собі що завгодно, але ти його не врятував! А себе занапастив остаточно!.. Не будь таким затятим у тому безглуздому Пошуку! Повернися до мене, сину мій!

Мерлін зірвав дві стеблини, схрестив їх і, затиснувши великим і вказівним пальцями, простяг уперед до кедра.

Диявол заскавчав, ніби йому уламком скла розпанахали черево. Далі зойки ослабли і стихли, кедр щез.

Коли Вівіан, прокинувшись від пташиного щебету, прибігла на Муляче перехрестя, Мерліна вже не було.

Настав час пояснити, як народився Мерлін. Принаймні цього разу.

Тієї доби...

Що воно означає «та доба»? Яка доба?

Означає, що діялось усе понад тисячу років тому, — атож, безперечно, понад. Сказати точніше важко, а загалом навіть немає потреби. Тієї далекої доби...

Античні боги не померли, а жили в лісах, озерах і джерелах, люди знали про них, часом бачили їх і анітрохи не боялися. Дякуючи богам за сприяння і ласку, люди робили їм подарунки, приносили голуба, квіти, ляльку, тарілку гороху з салом — усе, що могли, а могли вони небагато. Та боги були невибагливі й жили незможно і скромно, як і люди.

Але з того краю континенту, який тоді ще й назви сталої не мав, ішов уже новий бог, що об'явився в Єрусалимі, де помер і воскрес, водночас споконвіку царюючи на небі.

Усіх інших богів той бог змітав зі свого шляху. Не те що не хотів ділитися з ними — він і в думці такого не мав. Адже він був Єдиний і займав увесь простір і час, сам і створивши їх. Але всупереч цьому до решти богів він усе-таки був терпимий, бо, розпорошені та мізерні, вони не заважали йому і, власне, нічим не відрізнялися від нього, були його власним відбитком, розкришеним дзеркалами життя. Зате нетерпиме військо священників і ченців його ім'ям провадило зачистку світу, заявляючи, мовляв, Бог ревнивий, а насправді це була брехня, бо на божому рівні не можна бути ані ревнивцем, ані месником, ані суддею. Справедливість сама постає в серці кожної живої людини.